



THE FORMATION AND DEVELOPMENT OF URBAN CULTURE IN THE JIZZAKH OASIS: ARCHAEOLOGICAL RESEARCH AND HISTORIOGRAPHICAL ANALYSIS

Muhtorqul Hasanovich Pardayev

*Candidate of Historical Sciences, Associate Professor
Leading Research Fellow, Samarkand Institute of Archaeology
Agency for Cultural Heritage of the Republic of Uzbekistan
Samarkand, Uzbekistan*

Dilshod Nosirov

*Independent Researcher
Samarkand, Uzbekistan*

ABOUT ARTICLE

Key words: Jizzakh Oasis, Ustrushana, urban planning, urbanization, Qaliyatepa, O'rdatepa, Kultepa, Qo'rg'ontepa, rural settlements, irrigated agriculture, archaeology, historiography, antiquity and the Middle Ages.

Received: 01.10.26

Accepted: 02.10.26

Published: 03.10.26

Abstract: This article analyzes the formation and development of urban culture in the Jizzakh Oasis, the history of its study in historiography, and the scientific findings of archaeological research conducted in the region. The study examines the position of the Jizzakh Oasis as the northwestern part of the historical and cultural region of Ustrushana, the relationship between urban and rural settlements in antiquity and the early Middle Ages, and the role of irrigated agriculture, crafts, trade, and defensive structures in the process of urbanization. The article concludes that urbanization in the Jizzakh Oasis was not a process involving the independent development of individual cities, but rather a complex historical process shaped by the interaction of urban and rural settlements, irrigation systems, crafts, trade, and political-administrative structures.

JIZZAX VOHASI SHAHARSOZLIK MADANIYATINING SHAKLLANISHI VA TARAQQIYOTI: ARXEOLOGIK TADQIQOTLAR HAMDA TARIXSHUNOSLIK TAHLILI

Muhtorqul Hasanovich Pardayev

O'zbekiston Respublikasi madaniy meros agentligi

*Samarqand arxeologiya instituti yetakchi ilmiy xodimi,
tarix fanlari nomzodi, dotsent
Samarqand, O'zbekiston*

Dilshod Nosirov

*Mustaqil tadqiqotchi
Samarqand, O'zbekiston*

MAQOLA HAQIDA

Kalit so'zlar: Jizzax vohasi, Ustrushona, shaharsozlik, urbanizatsiya, Qaliyatepa, O'rdatepa, Kultepa, Qo'rg'ontepa, qishloq makonlari, sug'orma dehqonchilik, arxeologiya, tarixshunoslik, qadim va o'rta asrlar.

Annotatsiya: Mazkur maqolada Jizzax vohasi shaharsozlik madaniyatining shakllanishi va taraqqiyoti, uning tarixshunoslikda o'rganilish jarayoni hamda vohada olib borilgan arxeologik tadqiqotlarning ilmiy natijalari tahlil qilinadi. Tadqiqotda Jizzax vohasining Ustrushona tarixiy-madaniy hududining shimoli-g'arbiy qismi sifatidagi o'rni, qadimgi va ilk o'rta asrlarda shahar hamda qishloq makonlarining o'zaro munosabati, sug'orma dehqonchilik, hunarmandchilik, savdo-sotiq va mudofaa inshootlarining urbanizatsiya jarayonidagi roli yoritiladi. Shuningdek, Jizzax vohasida urbanizatsiya jarayoni shaharlarning alohida rivojlanishi emas, balki shahar, qishloq, sug'orish tizimi, hunarmandchilik, savdo va siyosiy-ma'muriy tuzilmalarning o'zaro aloqasi asosida shakllangan murakkab tarixiy jarayon bo'lgan, degan xulosalarga kelinadi.

ФОРМИРОВАНИЕ И РАЗВИТИЕ ГРАДОСТРОИТЕЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ ДЖИЗАКСКОГО ОАЗИСА: АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ И ИСТОРИОГРАФИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ

Мухторкул Хасанович Пардаев

Кандидат исторических наук, доцент

Ведущий научный сотрудник Самаркандского археологического института

Агентства культурного наследия Республики Узбекистан

Самарканд, Узбекистан

Дилишод Носиров

Независимый исследователь

Самарканд, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: Джизакский оазис, Уструшана, градостроительство, урбанизация, Калиятепа, Урдатепа, Культепа, Кургантепа, сельские поселения,

Аннотация: В данной статье анализируются формирование и развитие градостроительной культуры Джизакского оазиса, процесс её изучения в

орошаемое земледелие, археология, историографии, а также научные историография, древность и результаты археологических исследований, проведённых в регионе. В исследовании рассматривается место Джизакского оазиса как северо-западной части историко-культурной области Уструшана, взаимосвязь городских и сельских поселений в древности и раннем Средневековье, а также роль орошаемого земледелия, ремесла, торговли и оборонительных сооружений в процессе урбанизации. В статье делается вывод о том, что урбанизация в Джизакском оазисе представляла собой не обособленное развитие отдельных городов, а сложный исторический процесс, формировавшийся на основе взаимодействия городских и сельских поселений, ирригационных систем, ремесла, торговли и политико-административных структур.

Kirish. Markaziy Osiyo sivilizatsiyasi tarixida vohalar urbanizatsiya, sug'orma dehqonchilik, hunarmandchilik va savdo munosabatlari shakllangan asosiy tarixiy-madaniy makonlardan biri hisoblanadi. Ana shunday tarixiy-madaniy hududlardan biri Ustrushona bo'lib, uning shimoli-g'arbiy qismida joylashgan Jizzax vohasi qadimgi davrlardan boshlab o'ziga xos iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy jarayonlar kechgan hudud sifatida namoyon bo'ladi. Jizzax vohasining tarixiy taraqqiyotida uning geografik joylashuvi alohida ahamiyat kasb etgan. Sangzor daryosining quyi oqimi, tog'oldi va voha hududlarining tutashgan makoni sifatida Jizzax hududi dehqonchilik, chorvachilik, hunarmandchilik va savdo aloqalari uchun qulay sharoit yaratgan. Hududning qadimgi savdo yo'llari bilan bog'langanligi esa uning strategik va iqtisodiy ahamiyatini yanada oshirgan.

Jizzax vohasi tarixini o'rganishda shaharsozlik masalasi alohida ilmiy ahamiyatga ega. Chunki shahar faqatgina aholi zich joylashgan makon emas, balki o'z davrining iqtisodiy, siyosiy, ma'muriy, mudofaa va madaniy munosabatlari mujassamlashgan markazidir. Shu ma'noda Jizzax vohasidagi Qaliyatepa, Jizzax O'rdasi, O'rdatepa, Kultepa, Qo'rg'ontepa va boshqa arxeologik yodgorliklar vohaning urbanizatsiya tarixini tiklash uchun muhim arxeologik manba bo'lib xizmat qiladi. Mazkur maqolaning asosiy maqsadi Jizzax vohasi shaharsozlik madaniyati tarixining o'rganilish jarayonini tarixshunoslik nuqtayi nazaridan tizimlashtirish, asosiy tadqiqot yo'nalishlarini aniqlash hamda shahar va qishloq makonlari o'rtasidagi tarixiy aloqalarni tahlil qilishdan iborat.

Jizzax vohasining Ustrushonaning shimoli-gʻarbiy qismida joylashishi uning tarixiy taraqqiyotiga sezilarli taʼsir koʻrsatgan. Hududning tabiiy-geografik sharoiti bir tomondan togʻoldi hududlariga, ikkinchi tomondan esa tekislik va choʻl zonalariga yaqinligi bilan ajralib turadi. Bunday geografik sharoit oʻtroq dehqonchilik aholisi bilan chorvador va yarim koʻchmanchi guruhlar oʻrtasidagi aloqalarning shakllanishi uchun imkon yaratgan.

Vohada urbanizatsiyaning rivojlanishini faqat shaharlarning paydo boʻlishi bilan izohlash yetarli emas. Shaharlarning vujudga kelishi va rivojlanishida ularni oziq-ovqat, xomashyo va mehnat resurslari bilan taʼminlovchi qishloq makonlarining oʻrni katta boʻlgan. Shahar va qishloq oʻrtasidagi iqtisodiy aloqalar, ayniqsa, sugʻorma dehqonchilik va hunarmandchilikning rivojlanishi bilan mustahkamlangan.

Shu jihatdan Jizzax vohasida urbanizatsiya jarayonini “shahar–qishloq–sugʻorish tizimi–savdo yoʻllari” oʻzaro aloqasi asosida koʻrib chiqish maqsadga muvofiqdir. Bunday yondashuv shaharni alohida arxeologik obyekt sifatida emas, balki muayyan tarixiy-madaniy vohaning markazi sifatida tadqiq etish imkonini beradi.

Jizzax vohasi shaharsozlik tarixini ilmiy oʻrganish XX asrning ikkinchi yarmidan boshlab yanada tizimli tus oldi. Dastlab hududdagi alohida arxeologik obyektlarni aniqlash, ularning davri va funksional xususiyatlarini belgilashga eʼtibor qaratilgan boʻlsa, keyingi tadqiqotlarda shahar va qishloq makonlarining oʻzaro munosabatlari, sugʻorish tizimi, hunarmandchilik va iqtisodiy aloqalar kabi kompleks masalalar oʻrganila boshlandi.

Bu jarayonda Jizzax arxeologik ekspeditsiyasining faoliyati muhim oʻrin egallaydi. M. H. Pardayevning uzoq yillar davomida Jizzax vohasidagi arxeologik tadqiqotlarga rahbarlik qilishi natijasida Qaliyatepa, Oʻrda, Kultepa, Oʻrdatepa, Qoʻrgʻontepa kabi koʻplab yodgorliklarda dala tadqiqotlari amalga oshirilgan. Mazkur tadqiqotlar natijasida vohaning qadimgi va oʻrta asrlar tarixiga oid arxeologik materiallar koʻlami sezilarli darajada kengaydi. Yodgorliklarning joylashuvi, madaniy qatlamlari, meʼmoriy qoldiqlari, keramika, metall buyumlar, tangalar va boshqa moddiy manbalar urbanizatsiya jarayonining turli bosqichlarini aniqlash imkonini berdi.

1985-yilda himoya qilingan A. E. Berdimurodovning “Jizzax vohasining ilk oʻrta asr arxeologik yodgorliklari (Shimoliy-gʻarbiy Ustrushona V–X asrlar)” mavzusidagi nomzodlik dissertatsiyasi Jizzax vohasi ilk oʻrta asrlar arxeologiyasini oʻrganishda muhim tadqiqotlardan biridir. Tadqiqotda vohadagi shahar yodgorliklari va qishloq makonlaridan topilgan moddiy manbalar, jumladan, hunarmandchilik mahsulotlari, temir va mis buyumlar hamda boshqa arxeologik materiallar tahlil qilingan. Ushbu yondashuv Jizzax vohasida yashagan aholining xoʻjalik faoliyati, turmush tarzi va moddiy madaniyati haqida xulosa chiqarish imkonini bergan.

Tadqiqotning muhim jihatlaridan biri shahar va qishloq madaniyatining o'zaro bog'liqligini ko'rsatishga qaratilganligidir. Chunki ilk o'rta asrlarda shaharlar iqtisodiy va siyosiy markaz sifatida rivojlangan bo'lsa, ularning iqtisodiy asosini atrofdagi qishloq xo'jaligi hududlari tashkil etgan. Shunday qilib, A. Berdimurodov tadqiqotlari Jizzax vohasida urbanizatsiya jarayonini moddiy madaniyat va xo'jalik faoliyati bilan bog'liq holda tushunish uchun muhim ilmiy asos yaratgan.

Ustrushona hududidagi keying tadqiqotlar A. A. Gritsinaning 1990-yilda himoya qilingan "Shimoliy Ustrushona miloddan avvalgi I ming yillik o'rtalaridan milodiy XIII asrgacha (arxeologik-topografik tadqiqotlar)" mavzusidagi dissertatsiyasi Ustrushonaning shimoliy qismidagi arxeologik yodgorliklarni hududiy va topografik jihatdan o'rganishga qaratilgan. Tadqiqotning ahamiyatli jihati shundaki, unda shahar va qishloq makonlarining joylashuvi, suv ta'minoti, sug'orma dehqonchilik tizimlari va hududning ijtimoiy-iqtisodiy tuzilishi o'rtasidagi bog'liqlik masalalariga e'tibor qaratilgan.

Zomin hududidagi O'rdatepa, Kultepa va boshqa arxeologik obyektlarning o'rganilishi Shimoliy Ustrushonada shaharsozlik an'alarining hududiy xususiyatlarini aniqlashga xizmat qilgan. Arxeologik-topografik yondashuv shaharlarni faqat madaniy qatlamlar orqali emas, balki ularning tabiiy muhit, suv manbalari va boshqa aholi punktlari bilan aloqasi orqali tahlil qilish imkonini beradi.

Jizzax vohasi shaharsozlik tarixini o'rganishda M. H. Pardayevning ilmiy faoliyati alohida o'rin tutadi. Uning ko'p yillik dala tadqiqotlari natijasida Jizzax vohasidagi ko'plab shahar va qishloq yodgorliklari ilmiy muomalaga kiritilgan. M. H. Pardayevning 1995-yilda himoya qilingan "Shimoliy-g'arbiy Ustrushona ilk o'rta asrlarda (Sangzor daryosining quyi oqimi materiallari asosida)" mavzusidagi nomzodlik dissertatsiyasi Sangzor vohasi tarixini o'rganishda muhim bosqichni tashkil etadi.

Mazkur tadqiqotda ilk o'rta asrlarda voha aholisining moddiy madaniyati, turmush tarzi, diniy tasavvurlari, ijtimoiy-iqtisodiy hayoti va arxitektura xususiyatlari tahlil qilingan. Tadqiqotning muhim jihati shundaki, unda Jizzax vohasining tarixiy taraqqiyoti faqat shaharlar doirasida emas, balki shahar va qishloq makonlarining o'zaro munosabati asosida ko'rib chiqilgan. M. Pardayev tomonidan Qaliyatepa va Jizzax O'rdasi o'rtasidagi tarixiy bog'liqlik masalasining ilgari surilishi ham Jizzax shaharsozligi tarixini davrlashtirish nuqtayi nazaridan muhimdir. Qaliyatepaning quyi qatlamlari miloddan avvalgi III–II asrlarga oid deb qaralishi Jizzax hududida shahar madaniyatining qadimiy ildizlarini ko'rsatadi. Keyingi davrlarda shahar hayotining boshqa markazga siljishi esa urbanistik makonning tarixiy-dinamik xususiyatini namoyon etadi.

Jizzax vohasida shaharsozlik madaniyatining shakllanishi va rivojlanishida suv resurslari va sug'orma dehqonchilik tizimi muhim omillardan biri bo'lgan. S. Suyunovning 1999-yilda himoya qilingan "Shimoli-g'arbiy Ustrushonaning sug'orilish tarixi (V–XVI asrlar, arxeologik materiallar asosida)" mavzusidagi dissertatsiyasi aynan shu masalaga bag'ishlangan. Sug'orma dehqonchilikning rivojlanishi shaharlarning oziq-ovqat bazasini mustahkamlash bilan birga, aholining o'troqlashuvi va yangi qishloq makonlarining shakllanishiga ham ta'sir ko'rsatgan. Shu nuqtayi nazardan sug'orish tizimi faqat xo'jalik masalasi emas, balki urbanizatsiyaning moddiy asoslaridan biri sifatida namoyon bo'ladi.

Sug'oriladigan yerlarning kengayishi, yangi yerlarning o'zlashtirilishi va qishloq xo'jaligi mahsulotlarining ortishi hunarmandchilik hamda savdo-sotiqning rivojlanishi uchun zarur sharoit yaratgan. O'z navbatida shaharlarning rivojlanishi qishloq xo'jaligi mahsulotlari, xomashyo va mehnat resurslariga bo'lgan ehtiyojni kuchaytirgan. Demak, Jizzax vohasida shahar va qishloq munosabatlarini iqtisodiy jihatdan "shahar iste'mol markazi – qishloq ishlab chiqarish bazasi" shaklidagi sodda model bilan cheklash to'g'ri bo'lmaydi. Ularning o'rtasida hunarmandchilik, bozor munosabatlari, ma'muriy boshqaruv, diniy va madaniy aloqalarni qamrab olgan murakkab tizim mavjud bo'lgan.

Jizzax vohasi shaharsozlik tarixini o'rganishda qishloq makonlarining o'rniga alohida e'tibor berish zarur. Chunki urbanizatsiya faqat shaharlarning qurilishi bilan bog'liq jarayon emas. Shaharlarning rivojlanishi ularni o'rab turgan agrar hududlarning mavjudligi va iqtisodiy salohiyatiga bevosita bog'liq bo'lgan. M. Pardayev va J. G'ofurov tomonidan 2016-yilda nashr qilingan "Ustrushonaning ilk o'rta asr qishloq makonlari (yozma va arxeologiya manbalari asosida)" monografiyasi mazkur masalani kompleks yoritishga qaratilgan tadqiqotlardan biridir.

Monografiyada qishloq makonlarining turlari, davrlashtirilishi, iqtisodiy va madaniy hayoti hamda ularning vohaning siyosiy va ijtimoiy hayotidagi o'rnini tahlil qilinadi. Bunday yondashuv Jizzax vohasida shahar madaniyatining shakllanishini qishloq jamoalari va agrar ishlab chiqarishdan ajratib o'rganish mumkin emasligini ko'rsatadi. Ayniqsa, ilk o'rta asrlarda qal'a, qo'rg'on va ko'shk kabi turli tipdagi qishloq makonlarining ko'payishi vohada ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlarning murakkablashganidan dalolat beradi.

Tarixchi-arxeolog olimlar M. Pardayev va B. To'yichiboyev tomonidan 2017-yilda nashr qilingan "Ustrushona qadimda va ilk o'rta asrlarda" monografiyasi Ustrushona tarixini kompleks o'rganish nuqtayi nazaridan muhimdir. Mazkur tadqiqotda arxeologik yodgorliklarning umumiy xaritasi yaratilib, ularni hududlashtirish va tipologik jihatdan tasniflash masalalari ko'rib chiqilgan. Shuningdek, Ustrushona moddiy madaniyatining shakllanishi, demografik jarayonlar, urbanizatsiya, turmush tarzi, ma'naviy hayot va tarixiy geografiya masalalariga e'tibor qaratilgan.

Jizzax vohasi shaharsozlik madaniyatining hududiy xususiyatlarini o'rganishda Zomin hududi alohida o'rin tutadi. 2018-yilda nashr etilgan "Qadimiy Zomin (tarix, arxeologiya, numizmatika, etnografiya)" asarida hududning tarixiy va arxeologik merosi kompleks tarzda yoritilgan. O'rdatepa, Kultepa va Qo'rg'ontepa kabi yodgorliklarning o'rganilishi Zomin hududida turli davrlarda shahar va qal'a madaniyatining rivojlanganini ko'rsatadi. Arxeologik materiallar orasida keramika, metall buyumlar, me'moriy qoldiqlar va numizmatik topilmalar mavjudligi hududning iqtisodiy va madaniy hayotini rekonstruksiya qilish imkonini beradi.

Mazkur yodgorliklarni funksional jihatdan faqat "shahar", "qal'a" yoki "qishloq" tarzida qat'iy ajratishdan ko'ra, ularning turli davrlardagi funksional o'zgarishlarini o'rganish ilmiy jihatdan samaraliroqdir. Chunki bir yodgorlik tarixning turli bosqichlarida ma'muriy, mudofaa, hunarmandchilik yoki iqtisodiy markaz vazifasini bajargan bo'lishi mumkin.

Jizzax vohasi tarixini tadqiq etishda arxeologik manbalar bilan bir qatorda yozma manbalar ham muhim ahamiyatga ega. Ayniqsa, Ustrushonadagi shaharlar, qal'alar, rustoqlar va qishloq makonlari haqida o'rta asr mualliflarining ma'lumotlari arxeologik materiallarni tarixiy kontekstda tushunishga yordam beradi. Ya'qubiy ma'lumotlarida Ustrushonada ko'plab qal'a va rabodlar mavjudligi qayd etilgani hududda urbanistik va mudofaa infratuzilmasi keng tarqalganini ko'rsatadigan yozma dalillardan biridir. Biroq o'rta asr geograflari keltirgan sonli ma'lumotlarni arxeologik dalillar bilan solishtirish va ularning geografik hamda xronologik chegaralarini aniqlash talab etiladi.

Shuningdek, Jizzax bekligi tarixiga bag'ishlangan A. H. Pardayevning 2004-yilda himoya qilingan dissertatsiyasi keyingi davr shahar tarixi, jumladan Qaliyatepa va Jizzax O'rdasi haqidagi ma'lumotlarni tushunishda muhim manba sifatida foydalanilishi mumkin.

Jizzax vohasi shaharsozlik madaniyati tarixshunosligini shartli ravishda bir necha yo'nalishga ajratish mumkin.

Birinchi yo'nalish — arxeologik yodgorliklarni aniqlash va tavsiflash bosqichi. Bu davrda asosiy e'tibor yodgorliklarni topish, ularning joylashuvi va davrini belgilashga qaratilgan.

Ikkinchi yo'nalish — alohida shahar va qishloq makonlarini kompleks o'rganish bosqichi. Qaliyatepa, O'rdatepa, Kultepa va boshqa yodgorliklarning o'rganilishi bu jarayonni kengaytirdi.

Uchinchi yo'nalish — urbanizatsiya va shahar-qishloq munosabatlarini o'rganish bosqichi. Bu davr tadqiqotlarida shaharlar alohida obyekt emas, balki muayyan vohaning iqtisodiy va ijtimoiy markazi sifatida tahlil qilina boshladi.

To'rtinchi yo'nalish — tarixiy-geografik va kompleks tadqiqotlar bosqichi. Yozma manbalar, arxeologik materiallar, numizmatika, me'morchilik va boshqa manbalarni birgalikda tahlil qilish orqali Ustrushona tarixining yaxlit manzarasini yaratishga intilish kuchaydi.

Mavjud tadqiqotlar Jizzax vohasi shaharsozlik madaniyatining ko'plab jihatlarini ochib bergan bo'lsa-da, ayrim masalalar yanada chuqur tadqiq etishni talab qiladi.

Birinchidan, Jizzax vohasidagi urbanizatsiya jarayonining aniq xronologik bosqichlarini aniqlashtirish zarur. Ayrim yodgorliklarning davrlashtirilishi yangi arxeologik materiallar asosida qayta ko'rib chiqilishi mumkin.

Ikkinchidan, shahar va qishloq o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlarni miqdoriy va qiyosiy usullar orqali o'rganish istiqbolli yo'nalishdir.

Uchinchidan, sug'orish tizimlarining shaharlarning geografik joylashuvi va rivojlanishiga ta'sirini paleogeografik hamda geoarxeologik usullar yordamida chuqurroq o'rganish mumkin.

To'rtinchidan, arxeologik obyektlarning GIS texnologiyalari yordamida xaritalanishi vohaning tarixiy landshaftini tiklashga imkon beradi.

Beshinchidan, qishloq makonlari tarixiga oid tadqiqotlarni yanada kuchaytirish zarur. Chunki qishloqlarni o'rganmasdan turib shaharlarning iqtisodiy va ijtimoiy asoslarini to'liq tushunish qiyin.

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, Jizzax vohasi shaharsozlik madaniyati tarixining o'rganilishi XX asrning ikkinchi yarmidan boshlab izchil rivojlanib, keyingi davrlarda kompleks tarixiy-arxeologik tadqiqotlar bosqichiga ko'tarildi. A. E. Berdimurodov, A. A. Gritsina, M. H. Pardayev, S. Suyunov, A. H. Pardayev, B. To'ychiyoyev, J. G'ofurov kabi tadqiqotchilarning ilmiy izlanishlari vohaning qadimgi va o'rta asrlar tarixini tiklash uchun muhim manbashunoslik va arxeologik asos yaratdi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, Jizzax vohasida shaharsozlik madaniyati bir vaqtning o'zida va bir xil shaklda vujudga kelmagan. U uzoq davom etgan ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlar natijasida shakllangan. Sug'orma dehqonchilik, qishloq makonlarining kengayishi, hunarmandchilik va savdo-sotiqning rivojlanishi, siyosiy-ma'muriy markazlarning shakllanishi urbanizatsiyaning asosiy tarkibiy qismlarini tashkil etgan. Qaliyatepa yodgorligi Jizzax hududidagi qadimgi shahar madaniyatining muhim arxeologik dalillaridan biri sifatida namoyon bo'lsa, Jizzax O'rdasi keyingi urbanistik taraqqiyot bosqichlarini tushunishda muhim ahamiyatga ega. Zomin hududidagi O'rdatepa, Kultepa va Qo'rg'ontepa kabi yodgorliklar esa vohaning boshqa hududlarida shahar, qal'a va qishloq makonlarining turli funksional shakllarda mavjud bo'lganini ko'rsatadi.

Shu bilan birga, Jizzax vohasi shaharsozlik tarixini faqat shaharlar tarixi sifatida emas, balki shahar va qishloq, sug'orish tizimi va agrar ishlab chiqarish, hunarmandchilik va savdo, mudofaa va ma'muriy boshqaruv o'rtasidagi o'zaro aloqalar tarixi sifatida o'rganish maqsadga muvofiqdir. Kelgusidagi tadqiqotlarda yangi arxeologik materiallarni GIS, geoarxeologiya, paleobotanika, numizmatika va boshqa zamonaviy metodlar bilan birlashtirish Jizzax vohasining

tarixiy landshafti, urbanizatsiya bosqichlari va shahar-qishloq tizimining rivojlanishini yanada aniqroq tiklash imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Бердимуратов А.Э. Раннесредневековые археологические памятники Джизакского оазиса (Северо-Западной Уструшаны V-X вв.) Автореф. Дисс. Канд. Ист. Наук. Москва. 1985.
2. Эшов Б. Ўрта Осиёнинг қадимги шаҳарлари тарихи. дарслик. Тошкент. 2008.
3. Грицина А. А. Северная Уструшана в середине I тыс. до н.э. - XIII в. н.э. (археолого-топографическое исследование). Автореф. канд. ист. наук. Самарканд. 1990.
4. Пардаев А.Х. “Жиззах беклиги – Ўрта Осиё хонликлари даврида” (XVI асрдан-XIX асрнинг 60-йилларигача). Диссертация қўлёзмаси. Тошкент. 2004.
5. Пардаев М.Х. Шимоли-ғарбий Уструшона илк ўрта асрларда (Сангзор дарёсининг қуйи оқими материаллари асосида). АКД (автореферат), Тошкент. 1995.
6. Пардаев М.Х. Шимолий-ғарбий Уструшонанинг антик ва илк ўрта аср шаҳар маданияти босқичлари // Марказий Осиёда урбанизация жараёнининг пайдо бўлиши ва ривожланиш босқичлари. Маърузалар баёни. Самарқанд. 1995.
7. Пардаев М.Х. Уструшона аҳолисининг шаҳарлашув тарихига оид айрим мулоҳазалар (мил. авв. VII-VI асрлардан – мил. IX-XII асрларга қадар) // Ўзбекистон тарихида Уструшонанинг қадимги ва ўрта асрлар тарихини ўрганиш муаммоси. Гулистон. 2007.
8. Пардаев М.Х., Ғофуров Ж.И. Уструшонанинг илк ўрта аср қишлоқ маконлари (ёзма ва археология манбалари асосида). Тошкент. 2016.
9. Пардаев М.Х., Тўйчибоев Б. Б. Уструшона қадимда ва илк ўрта асрларда (ёзма ва археологик манбалар асосида). Монография. Тошкент, 2017
10. Пардаев М., Пардаев Ш., Ҳасанбоев Т. Халилия кенти ва унинг “локализацияси”га доир мулоҳазалар. // ЎММТ. 41-сон. Самарқанд. 2021.
11. Қадимий Зомин. (Тарих, археология, нумизматика, этнография). Муаллифлар жамоаси. (маъсул муҳаррир-М. Пардаев). Тошкент. 2018
12. Суюнов С. Шимоли-ғарбий Уструшонанинг суғорилиш тарихи (V-XVI асрлар, археологик материаллар асосида). Диссертация қўлёзмаси. Самарқанд. 1999.